

A Veresegyházi Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény

**AUTISTA CSOPORTJAINAK
PEDAGÓGIAI PROGRAMJA**

2022

Tartalomjegyzék

AUTIZMUSSAL ÉLŐ GYERMEKEK NEVELÉSE-OKTATÁSA A VERESEGYHÁZI EGYMI AUTISTA CSOPORTJAIBAN	3
1. Beiskolázási körzet, felvétel	3
2. Az autista csoportok képzési rendszere	3
3. Egyéb foglalkozások	4
NEVELÉSI PROGRAM	6
I. ALAPELVEK, CÉLOK, ÉRTÉKEK, FELADATOK, ESZKÖZÖK, ELJÁRÁSOK	6
II. A SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉSSEL KAPCSOLATOS PEDAGÓGIAI FELADATOK	10
Fejlesztési területek	12
1. A szociális készségek fejlesztése	12
2. Szabadidős készségek	13
3. A kommunikációs készségek fejlesztése	14
4. Kognitív készségek fejlesztése	15
5. A szenzomotoros készségek fejlesztése	15
6. Elemi pszichoszomatikus funkciók	16
A személyiségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok	17
III. A PEDAGÓGIAI MUNKA SAJÁTOSSÁGAI	19
1. Személyi feltételek	19
2. Sajátos pedagógiai módszerek	19
3. Individualizált felmérés, tervezés és értékelés a pedagógiai munkában	20
IV. A TANULÓ TANULMÁNYI MUNKÁJÁNAK ÍRÁSBAN, SZÓBAN VAGY GYAKORLATBAN TÖRTÉNŐ ELLENŐRZÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI MÓDJA	21
V. A TANKÖNYVEK, TANÍTÁSI SEGÉDLETEK, TANESZKÖZÖK KIVÁLASZTÁSÁNAK ELVE	24
VI. A TANULÓ JUTALMAZÁSÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ, A TANULÓ MAGATARTÁSÁNAK, SZORGALMÁNAK ÉRTÉKELÉSÉHEZ, MINŐSÍTÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ ELVEK	25
HELYI TANTERV	27
A KERETTANTERV	27
ÓRATERVEK	27

AUTIZMUSSEL ÉLŐ GYERMEKEK NEVELÉSE-OKTATÁSA A VERESEGYHÁZI EGYMI AUTISTA CSOPORTJAIBAN

Intézményünk első alkalommal indított autista csoportokat a 2019/2020 tanévben. Két csoport kialakításához voltak adottak a feltételek, melyek az idei tanévben (2022/23-as tanév) 7 fő/csoport létszámmal indulnak.

Az autista csoportok az intézmény közvetlen szomszédságában található, iskolai célokra átalakított családi házban kaptak helyet, melynek címe: 2112 Veresegyház, Újiskola utca 17.

1. Beiskolázási körzet, felvétel

Autizmussal élő tanulóink beiskolázási körzete az Aszódi-, Gödöllői- és Dunakeszi Járás közigazgatási területe. Az autizmussal élők csoportjaiba a gyermekek az illetékes szakértői bizottság javaslata alapján nyernek felvételt, akik rendelkeznek a BNO szerint F84 pervazív fejlődési zavar / autizmus spektrum zavar diagnózissal és megfelelnek az intézmény által előírt további feltételeknek. Erre az ellátási területre csak **szegregáltan nevelhető** és oktatható autista tanulókat veszünk fel.

Az ellátási körbe tartozó tanulók felvétele szempontjából fontos kritériumok:

- Ép intellektustól az enyhe értelmi fogyatékosáig (Normál övezettől - F70-ig) veszünk fel tanulókat.
- Az adott csoport mentális korához, verbális szintjéhez, intellektusához illeszkedő tanuló vehető csak fel.
- Szobatisztaság.
- Mentális kornak megfelelő önellátás.
- Szélsőséges étkezési szokások egyénenként kerülnek megítélésre.
- A beszéd fogyatékoság vagy normál beszédfejlődés nem játszik szerepet.
- Súlyos önsértő/másokat súlyosan sértő magatartás esetén egyéni elbírálás történik.
- Veresegyházi lakosok elsőbbséget élveznek.

A felvett tanulók osztályba/csoportba való beosztásáról – a tantestület véleményének kikérésével – az igazgató dönt autizmus-specifikus pedagógiai szempontok alapján.

Az osztályok/csoportok szervezésekor szükség esetén eltérünk az életkori elvtől, és a gyermekek fejlettségi szintje, valamint mentális kora dönti el, hogy kik lesznek egy-egy tanulócsoporthoz tagjai. A heterogén összetétel miatt a csoportok szervezésekor kihasználjuk az összevonás lehetőségét. A csoportok szervezésekor figyelembe vesszük az egyes tanulók adaptív viselkedésre való képességének szintjét.

2. Az autista csoportok képzési rendszere

Az autizmus spektrumába tartozó állapotok lényege a szociális, kommunikációs és speciális kognitív képességek minőségi károsodása, mely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg. Az autizmussal élő tanulóra legjellemzőbb a kölcsönösséget igénylő szociális készségek,

illetve a rugalmas gondolkodás és kreativitás területén tapasztalható kognitív deficit, a beszéd szintjéhez képest károsodott kommunikáció, az egyenetlen intelligencia, illetve képességprofil és a következményes sztereotip viselkedés, érdeklődés, aktivitás. A deficitok okozta elsődleges és másodlagos viselkedési tünetek az igen súlyostól a jól kompenzált állapotban csaknem tünetmentesig változhatnak, és az élet különböző szakaszaiban különböző formában jelentkezhetnek. Új helyzetben, váratlan események, körülmények hatására felerősödhetnek a típusos tünetek. Az autizmus spektrum zavar gyakran társul egyéb problémákkal, melyek a következőképpen csoportosíthatók: - értelmi fogyatékos, mint a leggyakrabban társuló fejlődési zavar - beszéd-, érzékszervi-, mozgás-, egyéb fogyatékos, fejlődési zavar - viselkedésproblémák, pl. agresszió, autoagresszió.

A pedagógiai program és helyi tanterv kidolgozásánál a következő kerettanterveket, irányelveket vettük figyelembe:

- a középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók számára kiadott kerettantervet – 1-8. évfolyamig,
- az enyhén értelmi fogyatékos tanulók számára kiadott kerettantervet – 1-8. évfolyamig,
- az általános iskola 1-8. évfolyamára kiadott kerettantervet,
- a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelveit, valamint
- az Autizmus Alapítvány által kidolgozott tantervet, az autizmussal élő tanulók speciális tantervét.

A tanterv alapján egyéni fejlesztési programot kell készíteni, amely a tanuló életkora mellett figyelembe veszi autizmusa súlyosságát, a mentális korát, egyenetlen képességprofilját és a reális jövőbeli lehetőségeket.

3. Egyéb foglalkozások

Az új köznevelési törvény rendelkezései szerint az intézmény a tanórákon túl 16.00-ig biztosít, un. egyéb foglalkozásokat. Az egyéb foglalkozások közé tartozik: az egyéni vagy kiscsoportos autizmus-specifikus foglalkozások, amelyek a tanulók fejlődését szolgálják.

● **Kötelező tantárgyak mellett megjelenő autizmus-specifikus foglalkozások;**

Az autizmussal élő gyermekek típusos nehézségei, s az ezekből fakadó sajátos oktatási-nevelési feladatok szükségessé teszik, hogy a tanórai foglalkozásokon túl, autizmus-specifikus foglalkozásokat szervezzünk az alábbi elnevezésekkel:

- Babzsákos foglalkozás
- Beszélgetőkör
- Tér-idő szervezés
- Strukturált szabadidő

A tanulók ezen tevékenységei tanárok által szervezettek, irányítottak, és a gyermekek 8.00-tól 15.45-ig tartó napirendjébe illeszkednek.

Ezek a foglalkozások szabadidő elnevezés alatt szerepelnek a KRÉTA elektronikus rendszerben.

Tanulóink sajátosságai miatt nem várható el, hogy mindegyikük részt vegyen az egész napos foglalkozásokon. Egyéni elbírálás alapján, a szülővel egyeztetve döntünk arról, a gyermekek mennyi időt töltsenek a csoportokban.

A szervezett foglalkozások 15 óráig tartanak. Igény szerint 15.45-ig összevont napközit biztosítunk.

- **ügyelet**

Ügyeletet 7.00-7.45, valamint 16.00 -17.00 óra között biztosítunk szülői igény esetén az EGYMI nagy épületében az EGYMI többi SNI tanulóval közösen.

- **Egyéb foglalkozások**

- Logopédia
- Alapozó terápia
- Alternatív pedagógiai fejlesztés (pl. állatasszisztált terápia, meseterápia)
- 2022/2023-as tanévtől DSZIT (Dinamikus Szenzoros Integrációs Terápia)

NEVELÉSI PROGRAM

I. ALAPELVEK, CÉLOK, ÉRTÉKEK, FELADATOK, ESZKÖZÖK, ELJÁRÁSOK

ALAPELVEK

Nevelőmunkánk középpontjában a szeretet, a feltétel nélküli elfogadás áll.

Pozitív, érzelmekben gazdag iskolai légkört teremtünk, amelyben gyermek és felnőtt egyaránt jól érzi magát, ahol az emberi értékek mind teljesebb kibontakozása valósulhat meg.

Az iskolában a legfőbb érték és lehetőség a gyermekek formálódó és formálásra váró személyisége. A kulcskompetenciák közül kiemelt hangsúlyt kap az önállóság, a rugalmasság, a szociális- és kommunikációs képességek fejlesztése.

Önbizalmat építünk, hogy az ismeret elsajátítása, a tanulás élményforrást jelentsen a gyermekek számára. Minden gyermekben az erősségeket keressük, arra építünk.

Differenciáltan alkalmazott, egyénre szabott tananyag és pedagógiai eljárásrendszerrel fejlesztjük a gyermekeket.

Fontosnak tartjuk, hogy sok pozitív élmény érje a gyermekeket, hogy az iskola kellemes, biztonságérzetet nyújtó, barátságos, esztétikus legyen. Élménydús iskolai életről, a szabadidő hasznos és tartalmas megszervezéséről gondoskodunk.

Megváltozott társadalmi - gazdasági - pedagógiai környezet kívánalmaival összhangban szükségesnek tartjuk együttnevelés megvalósítását. A Veresegyházi EGYMI nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az autizmussal élő tanulóink külön, mégis az intézmény életében aktívan, de rugalmasan vegyenek/vehessenek részt.

CÉLOK

A legáltalánosabb távlati cél az egyéni képességek, fejlettség mellett elérhető legjobb felnőttkori szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése.

Ennek alapja a szociális, kommunikációs és egyéb kognitív készségek hiányának specifikus módszerekkel való kompenzálása, a fejlődésben elmaradt készségek rehabilitációs (normalizációs célú) fejlesztése, a másodlagos (pl. viselkedés-) problémák kezelése, a mindennapi gyakorlati készségek és az (adaptált) tananyag speciális módszerek segítségével való tanítása.

A fejlesztés céljai hierarchikus rendben helyezkednek el aszerint, hogy mennyire szükségesek a szociális adaptáció kialakításához. Kiemelt cél annak elérése, hogy a tanuló képessé váljon a család életébe való beilleszkedésre.

- A támogató eszközök egyéni képességekhez igazodó, az egyén lehetőségeihez képest mért leghatékonyabb alkalmazása.
- A társadalmi élet szabályaihoz alkalmazkodó, adaptív viselkedési készségek kialakítása, a közösségbe való beilleszkedés elősegítése.

A testi egészség megóvása, az erőnlét, állóképesség, ügyesség egyénre szabott fejlesztése.

Általános emberi értékek, társadalmi elvárások, szülőföldünk kultúrája, hagyományai képességszintnek megfelelő ismertetésével a felnőttkori szociális adaptáció segítése.

Fontos, hogy a tanuló élvezze az iskolában töltött időt, érezze jól magát.

ÉRTÉKEINK

Pedagógiai Programunkban a NAT valamennyi közös értéke megjelenik az autizmussal élő tanulók speciális szükségletei szerint adaptálva.

Egyenlő bánásmód: Intézményünk autizmussal élő gyermekek és családjaik számára nyújt sérülés-specifikus szolgáltatásokat. Alapvető célunk, hogy tanulóinkat és hozzátartozóikat segítsük jogaiknak érvényesítésében, melyek nemzetközi dekrétumokban, Magyarország Alaptörvényében és a vonatkozó hazai jogszabályokban egyaránt megjelennek. Ennek érdekében munkánk alapjának az autizmussal élő gyermekek teljes elfogadását, egyéni és közös szükségleteik megértését tartjuk. Intézményünkben a tanulási-tanítási folyamatok célja, hogy segítse az autizmussal élő tanulók társadalmi beilleszkedését, a lehető legjobb felnőttkori életminőség elérését. Mindehhez hozzátartozik a közös nemzeti értékek, az EU-s állampolgársághoz kapcsolódó értékek és a kultúrák iránti nyitottság közvetítése az egyes tanulók megértéséhez adaptálva.

Használható tudás és kompetencia: Az autizmus spektrum zavarok olyan sajátos tanulási stílussal járnak együtt (merev, rugalmatlan gondolkodás, az általánosítás zavara), mely elengedhetlenné teszi a funkcionális, minden életszakaszban alkalmazható tudás átadását.

Egész életen át tartó tanulás, tapasztalati tanulás: Mivel az autizmus a személy egész életében fennmarad, a sérülés-specifikus fejlesztési célok megvalósítása is az egész életen keresztül folytatódik. Tudományos kutatások bizonyítják, hogy az autizmussal élő felnőttek is képesek újabb ismereteket és készségeket megtanulni, sőt a gyakori kamaszkori krízis után lehetséges, hogy felnőtt korban új lehetőségek nyílnak meg a tudás megszerzésére. Az autizmussal élő gyermekek, tanulók tanulási stílusa alapvetően megköveteli a közvetlen tapasztalaton és cselekvésen keresztül történő tanulást.

FELADATAINK

A nevelés-oktatás feladata a sérülésből következő fejlődési hiányok, elmaradások kompenzálása a következő területeken:

1. Elemi pszichoszomatikus funkciók
2. Szenzomotoros készségek

3. Szociális-kommunikációs képességek

Kognitív készségek fejlesztése:

1. A sérülésből adódó szükségletekhez adaptált környezet megteremtése.
2. A biztonságérzet kialakítása a fejleszthetőség és az önálló tevékenykedés feltételeként.
3. Egyéni fejlesztési tervek kialakítása a gyermek szükségleteinek megfelelően és a család igényeinek messzemenő figyelembevételével.
4. A deviáns fejlődésmenetből következő zavaró vagy veszélyes viselkedésformák megelőzése és kezelése.
5. A gyermek alkalmazkodását segítő viselkedésformák kialakítása a családi, iskolai és iskolán kívüli környezetben.
6. Az elsajátított ismeretek, készségek bővítése, szinten tartása, általánosítása.
7. A felnőttkori adaptáció részeként munkára való előkészítés.

Az ismeretek, információk tárgyilagos, sokoldalú közvetítése, tiszteletben tartva tanuló, a szülő, a pedagógus vallási, világnézeti meggyőződését.

A nemzeti műveltség és az egyetemes kultúra közvetítése. A tanuláshoz, a munkához szükséges képességek, készségek, ismeretek, attitűdök fejlesztése.

Az alábbi kulcskompetenciák fejlesztése:

- anyanyelvi kommunikáció
- idegen nyelvi kommunikáció
- matematikai kompetencia
- természettudományos és technikai kompetencia
- digitális kompetencia
- szociális és állampolgári kompetencia
- kezdeményezőképeség és vállalkozási kompetencia
- esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség
- a hatékony, önálló tanulás

ESZKÖZÖK, ELJÁRÁSOK

A nevelő-oktató munka feladatait kognitív- és viselkedésterápiás eljárások egyénre szabott kivitelezésével valósítjuk meg. A gyermekeket egyéni és kiscsoportos formában neveljük, oktatjuk. Eszközrendszerünk alapvetően a strukturált oktatás és a vizuális környezeti támpontok egyénre szabott alkalmazását jelenti.

A fejlődési szemlélet érvényesítése

Az autizmus következménye olyan deviáns fejlődésmenet, melyben az egyes fejlődési fokok nem feltétlenül épülnek egymásra (pl. a nyelvet használó tanulónál a beszéd kialakulását nem előzi meg a preverbális kommunikáció értése és használata). Az egyes fejlődési területek között lehetnek szakadékszerű különbségek, de a fejlődési szintek között, és azokon belül is

egyenetlen a fejlődés. A deviáns fejlődés kompenzálására inadaptív kognitív stratégiák, viselkedésproblémák alakulnak ki, melyek szakszerű terápiás és oktatási módszerekkel megelőzhetők, illetve korrigálhatók.

Speciális megközelítés a tanításban

Az új készségek és ismeretek elsajátítása egyéni tanítási helyzetben történik a szociális és kommunikációs nehézségek miatt, napi rendszerességgel szervezve. A tanítás kudarca esetén nem feltételezhető, hogy a gyermek szándékosan nem teljesít, el kell hinni, hogy nem képes elvégezni a feladatot. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert gyakran az a látszat, hogy a tanuló „daczból” nem végez el bizonyos feladatokat, melyeket máskor, mással már tudott. Ennek leggyakoribb oka, hogy az autizmussal élő gyermek számára a körülmények legkisebb változása is új helyzetnek minősül, melyben nem képes készségeit, tudását mozgósítani. A tanításban mindig a meglévő tudást bővítjük egyetlen új mozzanattal. (egy új szín, forma, mozdulat, stb.) Az optimális terhelés érdekében a feladatokat a gyermek képességeinek megfelelő lehető legnagyobb nagyságú lépésekre kell bontani. A feladatoknak a tanuló szempontjából értelmesnek kell lenniük, ezért az ismereteket lehetőleg abban a kontextusban tanítjuk, melyben a gyermeknek alkalmaznia kell azokat. Az elsajátított ismereteket, az új készségeket a lehető legtöbb olyan helyzetben gyakoroltatni kell, melyben funkcionálisak. A fejlesztésben való továbblépéskor csak azokra az ismeretekre, készségekre alapozhatunk, melyeket a tanuló folyamatosan gyakorol. A tanultak folyamatos szinten-tartása szükséges. Egyénre szabott motivációs rendszert kell kialakítani. Jutalomnak azt tekinthetjük, ami a gyermek számára örömforrás (ez lehet nagyon egyedi, szokatlan, a tárgytól a szociális megerősítésig). Törekedni kell arra, hogy a tevékenység önmagában jutalomértékűvé váljon, hogy fokozatosan el lehessen hagyni a külső jutalmakat. Az oktatás nevelés során támaszkodni kell a meglévő ép, esetleg kiemelkedő képességekre, speciális érdeklődésre, melyek különösen fontosak lehetnek a pályaorientáció szempontjából. A fejlődési egyenatlenség csökkentése azonban elsőbbséget kap a szigetszerű képességek fokozott fejlesztésével szemben. A követelményeket az objektív körülményekből fakadó szükséges dologként kell megjeleníteni, és nem a pedagógus személyes kívánságaként.

Protetikus környezet kialakítása

A környezet térben és időben strukturált, így informálja a tanulót arról, hogy mit, hol, hogyan, miért, mennyi ideig tegyen, tehet. Iskolánkban a mindennapi életben megszokott színtereknek megfelelően alakítjuk ki a rendelkezésre álló teret. Így minden csoportnak szüksége van a következő terekre: az önálló munkához szükséges terület, a közös tanuláshoz szükséges terület, egyéni foglalkozásra szolgáló helyiség, a szabadidős tevékenységek helye, mely szükség esetén a mozgásfoglalkozásokhoz átalakítható, házimunka és önkiszolgálás színterei (fürdőszoba, öltöző, étkező). A strukturált térben az egyénre szabott vizuális környezeti támpontok segítik megszervezni a tanulók változatos tevékenységeit.

A protetikus környezet elemei:

- a tér-idő szervezése (napirend, folyamatábrák, munkaszervezés, munkarend).
- egyéb vizuális információhordozó (írott és képi segédeszközök)

Célok:

- a.) A tér- idő szervezése nyújtson minden tanuló számára látható és érthető információt arról, hogy:
  - mit kell, illetve lehet csinálni (pl. osztályteremben, udvaron, óra alatt, szünetben)
  - hol történnek az egyes tevékenységek
  - mennyi ideig tartanak (időhatárok felismerése, bejósolása pl. karóra segítségével, vagy a jelzőcsengő értelmezésével)
  - mi lesz a következő tevékenység
  - mire kell emlékezni (pl. házi feladat, másnapi felszerelés, várható programok, információ átadás)
- b.) A gyermek biztonságérzetének megalapozása oly módon is, hogy számára jól érthetően előre jelezzük az aktivitásokat.
- c.) A zökkenőmentes, önálló tevékenységváltás tanítása.
- d.) Az azonossághoz való ragaszkodás csökkentése, a változások elfogadtatása, speciális eszközökkel.
- e.) A viselkedésproblémák megelőzése. A kifejező kommunikáció területén jelenlévő nehézségeket egyénre szabott alternatív augmentatív kommunikációs eszközökkel kompenzáljuk.

Néhány rendezvényen, ünnepségen, kiránduláson más sajátos nevelési igényű gyermekekkel közösen veszünk részt, itt fontos szempont a fokozatos hozzászoktatás, az adott program előkészítése, időben történő előrejelzése. Szerencsére az intézményhez zárt udvar tartozik, ahol gyermekeink szabadon mozoghatnak, irányítással tevékenykedhetnek, ismerkedhetnek a természeti környezettel.

A csoportszoba kialakításánál fontos szempont volt a zavaró zajforrásoktól való távolság, ugyanis a rosszul megválasztott helyszín a tanítási folyamat hatékonyságát jelentősen csökkentheti. A terek kialakításánál lényeges szempont volt a biztonság, a szenzoros védelem. A szekrényeket, polcokat, asztalokat, székeket úgy vásároltuk, hogy a felületek jól kezelhetők, biztonságosak, tisztán tarthatók legyenek. Nélkülözhetetlen az is, hogy elegendő tér legyen a mozgáshoz és az elkülönüléshez.

II. A SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉSSEL KAPCSOLATOS PEDAGÓGIAI FELADATOK

A személyiségfejlesztés célja

Az autizmus, mint pervazív (átható) fejlődési zavar az érintett gyermekek egész személyiségfejlődését befolyásolja, a lehetséges egyéni kombinációk száma végtelen. A személyiségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok konkrét felsorolása helyett ezért inkább azokat a tényezőket soroljuk fel, melyek általában befolyásolják azokat.

Az autizmussal élő tanulók közös szükségletei

A tanulók személyiségfejlesztéssel kapcsolatos szükségleteit típusos erősségeik és nehézségeik határozzák meg. A fejlesztés, illetve a hagyományos tanítási módszerek és tervezés módosítása szempontjából kiemelkedő jelentőségű speciális tulajdonságok:

- a másik személy szándékának, érzéseinek, érzelmeinek, gondolatainak, szempontjának (pl. az információ átadás szándékának) meg nem értése, az önmagára vonatkoztatás hiánya, legsúlyosabb esetben képtelenség arra, hogy az embereket, mint számára a valóság egyéb elemeinél fontosabbakat a tárgyaktól megkülönböztesse,
- a szociális megerősítés jutalomértékének, illetve a belső motiváltságnak gyakran teljes hiánya, és hogy a tanulóknak nagyon kevés, vagy szokatlan dolog okoz örömet,
- a beszéd korlátozott megértése, még látszólag jó beszédprodukciónak mellett is, amelyet nehezebben a beszéd emocionális, szociális sajátosságai, mint pl. a hanghordozás,
- az egyenetlen képesség-profil: pl. ismeretek és önellátás, vagy mechanikus és személyes memória közötti szakadékszerű különbségek,
- belátás hiánya vagy korlátozott volta egyrészt a saját tudásával kapcsolatban, másrészt a tudás, illetve ismeret megszerzésének forrásával, módjával kapcsolatban.

Típusos erősségek, amelyekre egyes autizmussal élő tanulóknál építeni lehet:

- a megfelelő szintű vizuális információ általában informatív,
- tanult rutinokhoz, szabályokhoz való alkalmazkodás,
- jó mechanikus memória
- megfelelő környezetben, érdeklődésének megfelelő témánál kiemelkedő koncentráció, kitartás,
- egyes, nem szociális tartalmú tantárgyi területeken relatíve jó képesség (pl. memoriter, nem szöveges számítás, zene).

Típusos nehézségek, és kognitív problémák, amelyekkel számolni kell a fejlesztés során:

- szenzoros információfeldolgozás zavarai (hallás, látás, fájdalom stb.),
- figyelemzavar,
- utánzási képesség zavara,
- percepció, vizuomotoros koordinációs problémák,
- analízis, szintézis műveleteinek problémája,
- lényegkiemelés, problémamegoldó gondolkodás sérülése,
- általánosítás, a tanultak új helyzetben való alkalmazásának sérülése,
- emlékezet-felidézési problémák (szociális tartalmaknál és személyes élményeknél),
- nehézség ismert tananyagban szociális elem bevezetésével, vagy új körülmények közötti alkalmazással,
- a feladat céljának nem-értése, reális jövőre irányultság hiánya,
- szimbolikus gondolkodás (pl. játék) fogyatékosága,
- énkép, én-tudat fejlődésének zavara,
- a valóság téves értelmezése, felfogása,
- realitás és fantázia összetévesztése,
- szóbeli utasítások félreértése, különösen a többértelmű, elvont kifejezések, többrészes utasítások esetén,

- képességek, ismeretek kreatív (nem mechanikus, vagy sztereotip) alkalmazásának hiánya, – gyermekközösségekben áldozattá, illetve bűnbakká válás, más esetben szociálisan inadekvát viszonyulás a kortársakhoz,
- strukturálatlan időben passzivitás, reaktív viselkedésproblémák,
- félelmek, fóbiák, szorongás.

A fenti problémák következménye, hogy a szociális-kommunikációs kontextusban zajló tanulás akadályozott, ezért az autizmussal élő gyermekek számára a világról való megértés keretében elsősorban nem a személyek közötti kapcsolatok szolgálnak.

Fejlesztési területek

1. A szociális készségek fejlesztése

Az autizmusból sérült három terület közül (szociális viselkedés, kommunikáció, és rugalmas gondolkodás) a legmarkánsabb problémákat a szociális interakciókban fedezhetjük fel - az autizmus, mint "szociális fogyatékoság" a legszembetűnőbb. Természetesen egymástól elválaszthatatlan az első két terület, hiszen a valódi kommunikáció mindig valamilyen szociális interakciót is jelent. Elsődleges fontosságú speciális pedagógiai cél tehát a gyermek képességszintjének megfelelő szociális viselkedés, illetve az ezt megalapozó elemi készségek fejlesztése, tanítása.

A szociális fejlesztési feladatok között a beilleszkedést közvetlenül elősegítő készségek tanítása (taníthatóságot megalapozó szociális készségek, önmagáról való tudás, kapcsolatteremtés és fenntartás) mellett rendkívül fontos feladat, hogy a gyermek minél tartalmasabban legyen képes eltölteni szabadidejét önálló és társas formában egyaránt. A tanítási, fejlesztési módszerek kiválasztásakor feltétlenül figyelembe kell venni, hogy az autizmusból fakadó nehézségek megakadályozzák a gyermekeket abban, hogy a szociális készségeket spontán, intuitív úton sajátítsák el, szociális megértésükre alapozva. Ezért a fejlesztés metodológiájában elsődleges fontosságú szerepet kapnak a kognitív és viselkedésterápiás eljárások, amelyek a gyermek egyéni szükségleteinek és képességszintjének megfelelően vegyíthetők más fejlesztési módszerekkel is (pl. zenei interakció).

A fejlesztés fő területei

A szociális beilleszkedést közvetlenül befolyásoló készségek

- A taníthatóságot megalapozó szociális készségek:
  - a) A pedagógus segítségének elfogadása.
  - b) Más személyek jelenlétének elviselése.
  - c) Az elemi viselkedési szabályok elsajátítása.
  - d) Az utánzás tanítása.

- Önmagáról való tudás:
  - a) Személyi adatok megtanítása.

- b) Saját külső tulajdonságok ismerete.
- c) A gyermek által gyakran végzett, megszokott és rendkívüli saját tevékenységek körének tanítása.
- d) Annak tudatosítása, hogy a gyermek mit tud és mi az, amelyet segítséggel képes csinálni, mi az, amit egyáltalán nem tud.
- e) A kedvelt és elutasított dolgok meghatározása.
- f) Kellemes és kellemetlen dolgok meghatározása, tanítása.
- g) Saját élmények felidézése.
- h) Saját teljesítmény értékelése megadott szempontok alapján, önellenőrzés.
- i) Saját viselkedésére vonatkozó szabályok betartásának tanítása.
- j) A sztereotip viselkedésformák kontroll alá vonása.

- Kapcsolatteremtés, fenntartás:

- a) A metakommunikáció megértésének és használatának fejlesztése.
- b) Ismerős és ismeretlen személyek külső és nem látható tulajdonságainak tanítása.
- c) Egyszerű szociális rutinok megtanítása (pl. köszönés).
- d) Az információcsere szabályainak tanítása: témaválasztás, kezdeményezés, a beszélgetés fenntartása, befejezése stb.
- e) Iskolán belüli szociális helyzetek viselkedési, udvariassági szabályai.
- f) Iskolán kívüli szociális helyzetek viselkedési, udvariassági szabályainak tanítása különböző színtereken.(pl. uszodában, üzletekben, járműveken, könyvtárban)
- g) A legnyilvánvalóbb érzelmi reakciók felismerése és az azokhoz illő, megfelelő viselkedés szabályai.
- h) Elemi kooperáció tanítása felnőttel, gyermekkel.

2. Szabadidős készségek

A szabadidős készségek tanításának közös feladatai:

- a) A gyermek számára örömet nyújtó, az életkornak és a mentális kornak egyaránt megfelelő szabadidős aktivitások kiválasztása.
- b) A lehetséges aktivitások közötti választás tanítása.
- c) A teljes önállósághoz szükséges vizuális segítség megtervezése, használatának tanítása.
- d) A tárgyakon való megosztás tanítása.
- e) A megfelelő viselkedési szabályok elsajátíttatása.

A szabadidő önálló eltöltésének tanítási szempontjai:

- a) A szabadidős aktivitások lehetséges helye, ideje.
- b) Önállóan végezhető szabadidős aktivitások.
- c) Eszközök, anyagok kiválasztása.

A szabadidő társas eltöltésének tanítási szempontjai:

- a) A sorra kerülés szabályának és jelzésének tanítása.
- b) Egyszerű társasjátékok szabályainak tanítása.

- c) A vesztes elviselésének, a nyeres jelentésének megtanítása

3. A kommunikációs készségek fejlesztése

A fejlesztés egyik fő célterülete a kommunikáció, mint a kapcsolatteremtés és fenntartás, valamint az információcsere eszköze. Az alapvető probléma nem a beszéd hiánya vagy fejlődési zavara, hanem a kommunikációs szándék, illetve a kommunikációs funkció megértésének sérülése. Minden autizmussal élő gyermeknél - függetlenül verbális képességeik színvonalától - elsődleges fontosságú cél tehát az egyén képességszintjének megfelelő kommunikatív kompetencia megteremtése. E cél megvalósításához egyénre szabott kommunikációs eszközök (pl. alternatív kommunikációs rendszerek; metakommunikáció) használatának tanítása szükséges. Hasonlóan a szociális fejlesztéshez a kommunikációs készségek tanításának metodológiájában is elsődleges fontosságú szerepet kapnak a kognitív és viselkedésterápiás eljárások, amelyeket a gyermek egyéni szükségleteinek és képességszintjének megfelelően vegyíthetők más fejlesztési módszerekkel is (pl. zenei interakció).

A fejlesztés fő területei:

Fel kell mérni a kommunikációs készségeket az alábbi területeken, a megértés és a használat szempontjából.

A kommunikáció módja, eszköze, vagyis mindaz, amit a gyermek mond vagy csinál. Tágan értelmezve ide tartoznak azok a viselkedésbeli megnyilvánulások is, amelyekkel a gyermek válaszol az őt ért ingerekre anélkül, hogy azokat tudatosan használná a környezet befolyásolására. (pl. dührohamok). A kommunikáció eszközei lehetnek tárgyak, képek, természetes gesztusok, jelek, beszéd.

Szókincs, jelentés (tárgyak, személyek, cselekvések, helyszínek, minőségek, belső állapotok stb. megnevezése). A felmérésnél számítanunk kell a szó szerinti értelmezésre és arra, hogy az értés és használat kontextustól függő.

Funkció (utalás, üdvözlés, kérés, kérdezés, utasítás, állítás, felajánlás, tréfa, vita, tiltakozás, figyelemfelhívás, visszautasítás, kommentálás, információadás, kommunikáció az érzelmekről). A funkciók felmérésekor képet kapunk arról, hogy a gyermek mire használja kommunikációs készségeit, illetve arról, hogy milyen funkciókat ért meg.

Kontextus (a különböző helyzetek, amelyekben kommunikálunk). Hol? Kivel? Milyen körülmények között?

A felmérés a spontán meglévő készségekre irányul.

A felmérés alapján egyénre szabott fejlesztési terv készül.

A fejlesztés legfontosabb feladatai a felmérés eredményétől függően a következők:

- A gyermek az általa megértett szinten tanulja meg valamely kommunikációs eszköz használatát, hogy minél hamarabb sikeres lehessen a kapcsolatteremtésben.

- Alternatív kommunikációs rendszer használatának tanítása, mely lehet tárgyas, képes stb. – A beszédértés és beszédhasználat fejlesztése.
- A metakommunikáció értésének és használatának fejlesztése.
- A kommunikációs eszköz funkcionális használatának tanítása, melynek érdekében a környezetet tudatosan úgy kell szervezni, hogy aktív kommunikációra serkentse a gyermeket.
- A fejlesztés során a meglévő, funkcionálisan használt kommunikációs eszközt a lehető legtöbb természetes helyzetben alkalmaztatni kell, mert a meglévő készségeket a gyermekek új helyzetekben spontán ritkán alkalmazzák.

4. Kognitív készségek fejlesztése

Az autizmussal élő gyermekek egy része valamilyen szintű értelmi sérülésben is szenved. Az autizmus-specifikus fejlesztési célok mellett tehát az értelmi szintnek, illetve az egyenetlen képesség-struktúrának megfelelő kognitív fejlesztési célok is szerepet kapnak az oktatás és nevelés során. A következőkben azon sérült kognitív készségekkel foglalkozunk, amelyek autizmus specifikusak, illetve gyakran jelennek meg járulékos problémaként.

Az autizmussal élő gyermekek kognitív stílusát a rugalmas gondolkodás, valamint az információk jelentés-teli egészként való észlelésének, értelmezésének sérülése jellemzi. Jellegzetes nehézségek tapasztalhatók az általánosításban, a szimbólumok kezelésében és a belső forgatókönyvek kialakításának és alkalmazásának területén. Részben e problémák következménye a sérülések triászja az autizmusban, azaz a jellegzetes viselkedéses kép. Így természetesen a kognitív fejlesztési célok erőteljesen befolyásolják a szociális és kommunikációs terület fejlesztését is.

A fejlesztés legfontosabb feladatai:

Jelentésteli információk kiemelésének elősegítése:

1. A figyelem irányuljon a környezet lényeges ingereire.
2. A lényegkiemelés képességének elősegítése.
3. A figyelem terjedelmének bővítése, időtartamának növelése.
4. Cselekvések tervezésének, kivitelezésének tanítása.
5. Alternatív problémamegoldó stratégiák tanítása lehetőleg abban a kontextusban, ahol azt alkalmazni kell.
6. A megtanult készségek általánosítása, alkalmaztatása a lehető legtöbb természetes élethelyzetben.
7. Elvont fogalmak, összefüggések (pl. idői, ok-okozati relációk) megértésének elősegítése

5. A szenzomotoros készségek fejlesztése

A szenzomotoros készségek sérülése gyakran megjelenik az autizmusban: a problémák részben a társult fogyatékoságok következményeként jelennek meg, részben az autizmus részjelenségeként. A szenzomotoros készségek fejlesztése minden tantárgyban megjelenik, és különösen nagy szerepet kap az Életvitel, a Gyakorlati ismeretek és a Mozgás tantárgyakban,

valamint a "Tér- idő szervezése" fejlesztő programban. Az alábbiakban az autizmussal élő gyermekeknél leggyakrabban megjelenő fejlesztési feladatokat emeljük ki.

A legfontosabb fejlesztési feladatok a következők:

1. A testséma ismeretének kialakítása, tudatosítása, a testélmény fejlesztése.
2. A testmozgások célszerű összehangolásának tanítása különféle terekben és aktivitásokban.
3. A szociális kontextusokban való megfelelő mozgásformák kialakítása.
4. Módszerek tanítása, amelyekkel a gyermek kontroll alatt tudja tartani mozgásos és egyéb, pl. verbális sztereotípiáit.

6. Elemi pszichoszomatikus funkciók

Az autizmusban gyakoriak az evéssel, ivással, alvással, szobatisztasággal kapcsolatos problémák. Ezek részben az általános fejlődési elmaradással magyarázhatók, részben az autizmusból erednek. Ilyen jelenség az azonossághoz való ragaszkodás, mely az élet bármely területén jelen lehet.

● *Az alvással kapcsolatos gyakori problémák:*

- A nappal és éjszaka felcserélése.
- Csökkent alvásigény.
- A gyermek csak bizonyos körülmények, feltételek megléte esetén képes aludni.

● *A szobatisztasággal kapcsolatos problémák:*

- Jelentősen késik kialakulása.
- Stresszel járó helyzetekben a gyermek vizeletét, székletét nem tartja.
- A gyermek csak meghatározott körülmények között szobatiszta stb.

● *Az evéssel, ivással kapcsolatos leggyakrabban megfigyelhető nehézségek:*

- Túl sok vagy túl kevés táplálék, folyadék bevitele.
- Rágással, nyeléssel kapcsolatos nehézségek.
- Azonossághoz való ragaszkodás (pl. hely, idő, evőeszköz, személyek, bizonyos ételek, italok típusa, állaga, színe, hőfoka).
- Étkezési helyzetekben jelentkező viselkedésproblémák.
- Az étkezés tempójával kapcsolatos problémák.

A fejlesztés legfontosabb feladatai:

- A probléma pontos meghatározása, súlyosságának mérlegelése.
- A probléma vizsgálata: Az orvosi okok kizárása, más lehetséges okok felkutatása, meghatározása.
- Megoldási stratégiák kidolgozása, kivitelezése.

A személyiségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok

Az értelmi nevelés területén elvégzendő feladatok

- Az önálló ismeretszerzéshez szükséges kompetenciák kialakítása, fejlesztése
- A megismerés képességének fejlesztése.
- Tapasztalati és értelmező tanulás elsajátítása.
- Az önismeret kialakítása.
- A világ megismerésére való igény megalapozása.
- A tanulás tanítása.
- A tanulói önértékelés rendszeressé válása a nevelő munka során is.

A tanulók erkölcsi nevelése területén elvégzendő feladatok

Az autizmussal élő tanulók számára a szociális megértés veleszületett sérülése miatt az helyes viselkedés és gondolkodás, az alapvető erkölcsi értékek megismerése kognitív úton történik. Alapvető az egyén szociális kompetenciáinak figyelembevételével a pozitív szokások kialakulásának, gyarapításának segítése.

Nemzeti azonosságtudat, hazafias nevelés területén elvégzendő feladatok

Kiemelkedően fontos a közvetlen társadalmi és természeti környezet ismerete, az azokkal való harmonikus kapcsolat. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók elsősorban saját, közvetlen élményeiken keresztül, esetleg speciális érdeklődési körüknek megfelelően ismerhetik meg nemzeti kultúránk értékeit. Ezen a területen rendkívül nagy egyéni különbségekre számíthatunk.

Állampolgárságra, demokráciára nevelés területén elvégzendő feladatok

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók nevelésének-oktatásának alapvető célja, hogy olyan gondolkodási, szociális-kommunikációs készségeket alakítsunk ki, melyek lehetővé teszik az egyén részvételét szűkebb és tágabb társas környezetében. A részvétel módja és mértéke nagy egyéni eltéréseket mutat: a tanulók többsége jelentős támogatást igényel abban, hogy jogait gyakorolja, társadalmilag elfogadott viselkedésmódokat tanúsítson, alkalmazkodjon a társadalom írott és íratlan szabályaihoz.

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése területén elvégzendő feladatok

Hangsúlyos szerepet kap a saját személyiség, a külső és belső tulajdonságok megismertetése, a saját viselkedéskontrolljának, a kooperációnak, szociális normáknak direkt tanítása, mivel azok intuitív megértésére, spontán elsajátítására korlátozottan számíthatunk. A sikerélményeket biztosító, a gyermek érdeklődését és motivációját fenntartó oktatási környezet kialakítása kulcsszerepet játszik a reális önértékelés és pozitív énkép kialakításában.

Testi és lelki egészségre nevelés területén elvégzendő feladatok

Elsődleges az érzelmi biztonság megteremtése, a pozitív, reális énkép és önértékelés támogatása, a fejlődési zavarral gyakran együtt járó szorongás megelőzése, oldása. A

helyes étkezési, alvási, önápolási szokások, a rendszeres mozgás iránti igény kialakítása szintén prioritást kap az egyéni fejlesztési tervben. A megfelelő szexuális viselkedés kialakításában a családok számára hatékony segítséget kell nyújtania az iskolának, mivel a szociális megértés sérülése e területet speciálisan nehezzé teszi. A viselkedésproblémák megelőzése és hatékony kezelése hozzájárul a testi-lelki egészség megőrzéséhez és kiküszöbölheti a gyógyszeres kezelést.

A családi életre nevelés területén elvégzendő feladatok

A család szerepe az autizmus spektrum zavarral küzdő tanuló esetében is kiemelkedő jelentőségű. Az iskola alapvető feladata, hogy segítse az érintett családokat az autizmus-specifikus célok kitűzésében és megfelelő nevelési stratégiák alkalmazásában, mivel a hagyományos módszerek többsége nem válik be az érintett gyermekek esetében. A nevelési-oktatási intézmény és a család szoros együttműködésével érhető el és terjeszthető ki az egyéni fejlesztési tervben megfogalmazott célok, különös tekintettel a szociális-kommunikációs készségek általánosítására, valamint a rugalmasabb viselkedés és gondolkodás fejlesztésére.

Felelősségvállalás másokért, önkéntesség területén elvégzendő feladatok

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében is cél lehet az önkéntes feladatvállalás egyéni mérlegelést követően, ha annak értékét, saját szerepüket és kompetenciájukat az önkéntes tevékenység során megértik. Az önkéntes feladatokban való részvétel segítheti együttműködési és problémamegoldó képességeik fejlődését, elősegítheti pozitív énképük alakulását, önbecsülésük növekedését. Fontos azonban figyelembe venni szociális sebezhetőségüket, ezért a család és a pedagógusok egyénre szabott támogatásával, kísérésével vonhatók be önkéntes feladatokba.

Fenntarthatóság, környezettudatosság területén elvégzendő feladatok

A környezet célzott megfigyelése, felfedezése a pedagógus aktív közreműködése nélkül elképzelhetetlen. A fejlesztés e területen is a közvetlen, mindennapi étellel kapcsolatos tapasztalatokon alapul. Elsődleges a helyes szokásrend kialakítása.

Pályaorientáció területén elvégzendő feladatok

Az egyén által elérhető legnagyobb fokú önállóság támogatása kiemelkedően fontos. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében az önállóság megalapozása már a fejlesztés kezdetétől jelen van, mivel számos alapfeltétele hiányozhat, többek között a rugalmasság, az együttműködés és a bizonytalanság tolerálásának és kezelésének képessége. Az elérhető felnőttkori önállóság nagy egyéni eltéréseket mutat. A pályaorientáció során a munkaképességek mellett a szociális-kommunikációs fejlettséget és a munkaviselkedés színvonalát is figyelembe kell venni. Fontos, hogy a pályaorientáció során építsünk a tanuló speciális érdeklődési körére, erősségeire.

Gazdasági és pénzügyi nevelés területén elvégzendő feladatok

E területen az érintett tanulók esetében a pénz értékével és a takarékossgal kapcsolatos alapvető ismeretek megszerzése kulcsfontosságú. Előnyös, ha ezek az ismeretek valódi

élethelyzetekben, cselekvésbe ágyazottan jelennek meg. Az alapvető gazdasági összefüggések megértése, illetve azok kamatoztatásának lehetősége a mindennapi életében nagy egyéni eltéréseket mutat.

Médiatudatosságra nevelés területén elvégzendő feladatok

A médiatudatosságra nevelés kiemelt jelentőségű az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók nevelésében. Az érintett tanulók különösen veszélyeztetettek lehetnek a különböző médiumok által közvetített tartalmak meg nem értése, félreértése tekintetében és fokozott a függőségek kialakulásának veszélye is. Ugyanakkor a különböző médiumok lehetővé teszik az élő nyelvtől és szociális közvetítéstől független tanulást és kapcsolatteremtést, valamint olyan multimédiás tananyagok kialakítását, mely lelassítja és hozzáférhetővé teszi a szociális interakciókat, nagyban hozzájárulva a fejlődési zavar következményeinek enyhítéséhez.

III. A PEDAGÓGIAI MUNKA SAJÁTOSSÁGAI

1. Személyi feltételek

Intézményünkben két, egyenként 7 fős csoport működtetésére van jelenleg lehetőség. Egy időben 2 vagy 3 speciálisan képzett szakember tartózkodik a csoportban:

- 1 vagy 2 fő gyógypedagógus (autizmus spektrum zavarok pedagógiája/ vagy egyéb szakos végzettséggel), és
- 1 fő gyógypedagógiai asszisztens.

2. Sajátos pedagógiai módszerek

A tanulásszervezés alapelvei

- differenciálás
- egyéni felmérés, tervezés és fejlesztés
- tanítási tartalom, tanítási idő rugalmas, egyénre szabott kezelése
- a problémamegoldó képesség, kreativitás, kommunikációs készségek, énkép, önismeret fejlesztése
- motiváló módszerek alkalmazása egyénre szabottan

A tanulásszervezés módszerei

Egyéni fejlesztés

Az autizmussal élő gyermekek esetében az új ismeretek, készségek leghatékonyabb módja az 1:1 helyzetben történő tanulás, majd a tanultak kiterjesztése, általánosítása a lehető legtöbb élethelyzetre, melyben a tanultak alkalmazása releváns.

Strukturált önálló munkavégzés

A strukturált, egyénre szabott önálló feladatok rendszere lehetővé teszi az autizmussal élő tanulók számára a tanultak begyakorlását, elmélyítését változatos feladat típusokban, siker-és kompetenciaélményt biztosítanak. Fejlesztik a munkakészségeket és munkaviselkedést.

Kiscsoportos fejlesztés

A kiscsoportos formában szervezett tanórai és habilitációs, rehabilitációs foglalkozások lehetővé teszik a szociális-kommunikációs készségek előmozdítását, ezen belül a kortársakkal való együttműködés fejlődését és a tanultak általánosítását. Valamennyi tanulócsoporthoz rendszeresen részt vesz az Autizmus Alapítvány munkatársai által kifejlesztett Babzsák Fejlesztő Foglalkozáson, melynek módszertana és tartalma egyaránt autizmus-specifikus.

A szocio-kommunikációs fejlesztés autizmus-specifikus módszerei:

- Én-könyv
- Napló
- Szociális történetek

3. Individualizált felmérés, tervezés és értékelés a pedagógiai munkában

Az individualizált felmérés és tervezés

Az adaptív oktatás gyakorlati megvalósításának kulcsmozzanatai:

- a bemeneti jellemzők megismerése, amelyek alapjaiban kijelölik az egyéni utat, illetve az annak bejárásához vezető stratégia megvalósítandó pedagógiai mozzanatait;
- a kimeneti elvárások, amelyek a prognosztizálható fejlesztés/fejlődés kritériumainak, a kimeneti követelmények meghatározásához nyújtanak segítséget.

Az iskolai, oktatási folyamat kezdetén szükséges a sajátos nevelési igény pontos, egyénre szabott feltárása, a képességstruktúra, a lényegi személyiségvonások, a szocializációs funkciók területeinek feltérképezésével.

A tanuló fejlettségi szintjének megállapításához készségeit, képességeit, tudását fel kell mérni. Az autizmusból fakadó sajátosságok miatt csak úgy tudunk pontos információkat kapni a tanulóról, ha a felmérés individualizált módon történik.

A tanuló készségeinek, képességeinek megismerésére egyaránt alkalmazzuk a formális felmérést (pl.: **Nottingham Fejlődési Kérdőív**) és az informális felmérés lehetőségeit, eszközeit (pl.: szimbólumértés, receptív és expresszív kommunikáció felmérése, finommotorika, munkakészség, munkaviselkedés felmérése, feladatanalízis, megfigyelések, megtervezett feladathelyzetek).

A fejlesztés tervezése az autizmussal élő tanuló szociális adaptációja, mentális kora, intelligenciájának szintje és kommunikációjának színvonala alapján történik, az egyenetlen képességprofil, valamint a tanulási képességek sajátosságai miatt egyénhez igazodó módon.

A tanterv alapján minden tanuló számára egyéni fejlesztési tervet kell készíteni, amelynek kiindulópontja a tanuló készségeinek, képességeinek aktuális fejlettségi szintje.

A felméréseken alapuló egyéni fejlesztési terv elkészítésénél összhangba kell kerülniük a szülők igényeinek a szakmai szempontokkal, valamint a hosszútávon reálisan kitűzhető céloknak a rövid, illetve középtávú fejlesztési célokkal.

Hosszú távú célnak tekinthető a felnőttkorban is funkcionális készségek fejlesztése, a mindennapi életben praktikus ismeretek tanítása, a lehető legnagyobb önállóság elérése. A hosszú távú tervezésnél rugalmasnak kell lennünk, hiszen egyrészt a társadalmi viszonyok változásával együtt változhatnak a személy esélyei például a foglalkoztatás szempontjából, másrészt változik maga az autizmussal élő személy is. A fejlődés üteme és tendenciája autizmusban nem mindig prognosztizálható pontosan.

Középtávon egy-egy területen kitűzhetünk konkrét, de csak hosszabb idő alatt megvalósítható célokat (pl.: a szobatisztaság kialakítását, alternatív kommunikációs rendszer tanítását). A középtávú tervezés fogalmát nem érdemes mereven értelmezni, hiszen változó, hogy egy-egy tanulónál mennyi idő szükséges egy-egy cél eléréséhez.

A rövidtávú terv egy-három hónapra szólhat, a tanuló fejlődési üteméhez igazodva. Ez konkrét célokat tartalmaz, valamint a cél eléréséhez szükséges lépéseket az egyes fejlesztési területeken (pl.: egy adott kommunikációs funkció megtanulása, használata különféle helyzetekben).

A tananyag elsajátításának egyénre szabott terve mellett nagyon fontos az autizmusból fakadó viselkedéssel kapcsolatos problémák kezelésének megtervezése is. Az erre vonatkozó fejlesztési célok megállapításánál fontos azokat hierarchikus rendszerben elhelyezni. Ennek alapján meg kell vizsgálni, hogy jelen vannak-e a tanuló biztonságát közvetlenül veszélyeztető viselkedések és legelőször azokat kell kezelni (pl.: szökés, autoagresszió stb.). Másodsor a családdal való együttélést lehetetlenné tevő viselkedésekkel kell foglalkoznunk (pl.: agresszió, súlyos étkezési problémák). A következő szempont a speciális fejlesztést veszélyeztető viselkedések kezelése (pl.: a tanuló nem viseli el mások közelségét vagy nem vihető ki az utcára). Végül a tágabb társadalmi közegehez való alkalmazkodást veszélyeztető viselkedések kezelése tűzhető ki célul.

A fejlesztési tervek három hónapos időszakra készülnek, utána módosításra kerülhetnek a visszamérések eredményeinek függvényében.

IV. A TANULÓ TANULMÁNYI MUNKÁJÁNAK ÍRÁSBAN, SZÓBAN VAGY GYAKORLATBAN TÖRTÉNŐ ELLENŐRZÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI MÓDJA

A tanulók értékelése

Az iskola magasabb évfolyamára való lépés feltételei:

- Az egyéni fejlesztési tervben megfogalmazott és a tovább haladáshoz szükséges legfontosabb jelenségek, fogalmak, összefüggések ismerete, értelmezése – valamennyi tantárgyból és fejlesztési területen.

- Az ismeretek alkalmazásában elért gyakorlottság ellenőrizhetően elérje a tovább haladáshoz szükséges szintet.
- A kialakult képességek alkalmasak legyenek a magasabb évfolyamon való haladásra.
- A tanuló hiányzásai ne ériék el a törvényben meghatározott szintet.

Az iskolai beszámoltatás, az ismeretek számonkérésének követelményei és formái

A beszámoltatás, számonkérés célja

- Az egyéni fejlesztést végző gyógypedagógus és a szakmai team tájékozódjon arról, hogyan sikerült a tanulóknak elsajátítaniuk az egyéni fejlesztési tervben/helyi tantervben foglaltakat. Ennek tükrében kell kiegészítenie, korrigálnia további fejlesztő munkáját.
- A szülő kapjon visszajelzést arról, hogy a tananyag elsajátításában, illetve az egyes fejlődési területeken milyen szinten tart gyermeke.
- Segíti a tanulói önértékelés fejlődését.

Követelményei

- Folyamatosnak, rendszeresnek kell lennie.
- Legyen személyre szabott.
- Legyen lehetőleg változatos, többféle módszert alkalmazó.
- Módját, módszereit a tanulók egyéni fejlődését és életkori sajátosságait figyelembe véve kell megválasztani.
- A tanulási folyamatot hasssa át a tanulók önellenőrzése, önértékelése.

A számonkérés alapvető formái

Szóbeli számonkérés

- kérdezés (verbálisan vagy AAK segítségével)

Írásbeli számonkérés

- írásbeli felelet, egyénre szabott feladatlap kitöltése

Strukturált feladat önálló megoldása

- lehet folyamatos, ill. esetenkénti
- lehet 1-1 ismeretet, 1-1 témát számonkérő
- A csoportmunkában a tevékenység értékelése

A beszámoltatások rendje, korlátai a tanulók tudásának értékelésében betöltött szerepe

A szülőknek rendszeres tájékoztatást kell kapniuk gyermekük fejlődéséről, tanulmányi előmeneteléről az alábbiak szerint: az egyéni fejlesztő gyógypedagógus rendszeresen, de minimum tanévente kétszer megosztja a szülőkkel a gyermek egyéni felmérésének eredményeit, bemutatja a gyermek számára összeállított feladatokat.

A tanulók teljesítményének értékelése, a minősítés követelményei és formái

A mérés, értékelés és minősítés alapfunkciója az autizmussal élő tanulóknál eltér attól, amely az oktatásban megszokott.

A mérések elsősorban diagnosztikus jellegűek. Tájékoztatnak a gyermek állapotáról, mérik a fejlesztés eredményességét, meghatározzák annak további irányát.

Az értékelés és minősítés a tananyagban való előrehaladásról szolgál tájékoztatásul, elsősorban a szülők számára. A tanulók énképük és önismeretük fejlesztése érdekében szembesíthetők elért konkrét eredményeikkel. Ez különösen akkor hasznos, ha nincsenek tudatában annak, hogy milyen készségeik és ismereteik vannak. Ugyanakkor a gyermekek elért teljesítménye ritkán tudatos törekvés eredménye, megjelenésük sokszor a természetes éresnek, a jól szervezett környezetnek, tudatosan és lépésről lépésre megtervezett pedagógiai beavatkozásnak, a jól működő motivációs bázisnak köszönhető. Sérülés-specifikus probléma, hogy az értékelés-minősítés közösségi megegyezésen alapuló, elvont szociális elvárásokat tartalmazó formája számukra nem motiváló és információértékű. A konkrét, azonnali és folyamatos visszajelzés viszont jól érthető, informatív, ezért az egyéni képességeknek megfelelő szintű értékelési rendszer hatékony az önértékelés, önkontroll kialakításában. A visszajelzés lehetőleg pozitív tartalmú legyen, fogalmazódjon meg a tanuló számára, hogy miként lehetne sikeresebb.

Az értékelésnél minden esetben az a legfontosabb szempont, hogy a gyermek önállóbbá vált-e, és hogy milyen mértékben képes ismereteit alkalmazni.

Ennek mérésére az informális pedagógiai felmérések különböző típusai szolgálnak (pl. Fejlődési Kérdőív, megfigyelés).

A tanulók teljesítményére vonatkozóan szöveges értékelést kell készíteni félévkor és év végén, mind a nyolc évfolyamon. Az értékelés mellett szöveges minősítéssel kell kifejezni a tanuló teljesítményét, amely minősítések – amennyiben szükséges - osztályzatokra átválthatóak az alábbiak szerint:

Az érdemjegyek és osztályzatok a következők:

jeles (5), jó (4), közepes (3), elégséges (2), elégtelen (1)

A fokozatok a legutolsó minősítéshez viszonyított állapotot, valamint a tantárgyi tantervekben meghatározott tartalmak elsajátításának mértékét tükrözik.

A szöveges értékelés értelmezéséhez kidolgoztuk az érdemjeggyel történő minősítés módját annak érdekében, hogy intézményváltáskor így is minősíteni tudjuk a tanulókat.

Jeles az, aki: sokat fejlődött, a minimális teljesítményeknél sokkal többet teljesített. (kiválóan teljesített)

Jó az, aki: fejlődött, a minimális teljesítményeknél többet teljesített. (jól teljesített)

Közepes az, aki: részterületen fejlődött, a minimális teljesítmények teljesítésével. (megfelelően teljesített)

Elégséges az, aki nem fejlődött, de a minimális teljesítményeket teljesítette. (felzárkóztatásra szorul)

Elégtelen az, aki: nem fejlődött, vagy hanyatlott, a minimális teljesítményeket nem teljesítette.

A teljesítmények és a törzsanyag követelményei teljesítésének összefüggése az osztályzatokkal

a) a normál kerettanterv szerint haladó tanulók esetében:

86 %	-	100%	5 (jeles)
71%	-	85%	4 (jó)
56%	-	70%	3 (közepes)
40%	-	55%	2 (elégséges)

b.) a tanulásban akadályozott tanulók kerettanterve szerint haladók esetében:

86 %	-	100%	5 (jeles)
71%	-	85%	4 (jó)
51%	-	70%	3 (közepes)
31%	-	50%	2 (elégséges)

Önállóan tekintendő a gyermek teljesítménye akkor is, ha valamely vizuális segédeszköz alkalmazásával éri azt el. A bizonyítványban az érdemjegy mellett minden esetben a gyermek adott félévi előmenetelét tartalmazó részletes pedagógiai jellemzésben kell összefoglalni a fejlesztés tartalmát és eredményeit.

Első osztályban félévkor és év végén, másodikban félévkor a tanuló tudását az alábbiak szerint szóvegesen minősítjük:

- Kiválóan teljesített
- Jól teljesített
- Megfelelően teljesített
- Felzárkóztatásra szorul

A tanév közbeni feladatmegoldáshoz, szóbeli és írásbeli munkákhoz személyre szabott motivációs rendszert használunk.

Ha a tanuló minősítése az 1. évfolyamon, illetve a 2. évfolyam első félév végén „felzárkóztatásra szorul”, az iskolának a szülő bevonásával kell értékelni a tanuló teljesítményét, fel kell tárni a tanuló fejlődését, haladását, akadályozó tényezőket, és javaslatot kell tenni az azok megszüntetéséhez szükséges intézkedésekre.

V. A TANKÖNYVEK, TANÍTÁSI SEGÉDLETEK, TANESZKÖZÖK KIVÁLASZTÁSÁNAK ELVE

A tanulók számára a speciális szükségleteknek megfelelően egyénre szabottan kell megválasztani a tankönyveket és a taneszközöket. A tankönyvlistán szereplő tankönyvek közül a neurotipikus, a tanulásban akadályozott, valamint az értelmileg akadályozott tanulók számára készültek egyaránt felhasználhatóak.

A tankönyvek, munkafüzetek, egyéb segédletek legyenek konkrét tartalmúak, jól variálhatóak, áttekinthetőek, tartalmazzanak minél több valóság-hű képet. Szükségessé válhat, hogy a pedagógusok saját kezűleg készítsék el a taneszközöket. Az egyes tantárgyak tanítása során a mindennapi életben előforduló valóságos tárgyakat kell használni. Fontos szempont, hogy az alkalmazott eszközök biztonságosak legyenek.

A tartós tankönyveket a könyvtár bevételezi, több évig használhatóak.

A kiválasztás szempontjai

- Feleljenek meg a gyermek/tanuló egyéni szükségleteinek, tanulási stílusának és szimbólumszintjének.
- A taneszközök minősége, megjelenése legyen alkalmas a tanulók esztétikai érzékének fejlesztésére.
- A tanulnivalót az eredményes elsajátításhoz szükséges részletességgel tárgyalják.
- Változatos, többféle munkaformát (egyéni, páros, kiscsoportos) alkalmazó feladataik tegyék lehetővé a képességefejlesztést és a differenciált oktatást.
- A tantárgyi integráció megvalósításával fektessenek hangsúlyt több kompetenciaterület fejlesztésére is.
- Kezeljék kiemelten a vizuális elemeket. Képeik, ábráik segítsék a nyelvi információk megértését, gazdagítsák azok tartalmát.
- A taneszközök lehetőleg legyenek egymásra épülő tantárgyi rendszerek, tankönyvcsaládok, sorozatok tagjai, amelyekhez megfelelő nyomtatott kiegészítő taneszközök állnak rendelkezésre (pl. munkafüzet, tudásszintmérő feladatlapok).

VI. A TANULÓ JUTALMAZÁSÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ, A TANULÓ MAGATARTÁSÁNAK, SZORGALMÁNAK ÉRTÉKELÉSÉHEZ, MINŐSÍTÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ ELVEK

A jutalmazás alapelvei és formái

- A tanuló a tanév során tanulmányi és viselkedésbeli teljesítményéért dicséretben részesülhet. A dicséret bejegyzésre kerül az üzenő füzetbe és/vagy a személyes naplóba, valamint az elektronikus naplóba.
- A tanuló, ha valamely tantárgyból a félév vagy a tanév során kiemelkedő eredményt ért el, egyéni fejlesztő gyógypedagógusától tantárgyi dicséretben részesül. E dicséret

félévkor a tanuló szöveges értékelésében, tanév végén a bizonyítványban szövegesen: „kitűnő” értékeléssel kerül rögzítésre.

Az elismerés formái

- azonnali/késleltetett tárgyi jutalom szociális megerősítéssel
- osztályfőnöki dicséret
- igazgatói dicséret (írásban)
- esetenként lehetőség van más módon történő jutalmazásra is pl. könyv, emléklap, oklevél, stb.

A tanuló magatartásának, szorgalmának értékeléséhez, minősítéséhez kapcsolódó elvek

Mivel az autizmusban éppen azok a készségek, képességek sérülnek, amelyeket a magatartás és szorgalom értékelése és minősítése során figyelembe kell venni, ezért javasoljuk, hogy autizmus diagnózis esetén egyes tanulók kapjanak felmentést a minősítés alól. Tudjuk azonban, hogy a köznevelés rendszerében ez nem mindig lehetséges, így megadjuk azokat a szempontokat, amiket az egyes tanulók magatartásának és szorgalmának értékelésekor érdemes figyelembe venni.

Magatartás alatt értjük a gyermek adaptív viselkedésének, környezetéhez való alkalmazkodó képességének szintjét, önkontrolljának mértékét.

Szorgalom fogalmával jellemezzük, minősítjük a gyermek motiválhatóságát, aktivitásának, aktivizálhatóságának mértékét.

A magatartás értékelésének és minősítésének követelményei

Példás az, aki: a megadott, tanult viselkedési szabályokat betartja.

Jó az, aki: a megadott viselkedési szabályokat felnőtt segítségével képes betartani.

Változó az, aki: alkalmanként segítséggel sem tartja be a tanult viselkedési szabályokat, ilyenkor inadaptív viselkedést mutat (pl. hipermotilitás, passzivitás, sztereotip viselkedés, esetleg agresszió, autoagresszió).

Rossz az, aki: gyakran autoagresszív, agresszív, vagy egyéb súlyos viselkedésproblémát mutat (pl. szökés). Önmagát, környezetét súlyosan veszélyezteti.

A szorgalom értékelésének és minősítésének követelményei

Példás az, aki: bizonyos tanult aktivitásokat önként, külső motiváció nélkül is elvégez, teljesítménye egyenletes.

Jó az, aki: biztos motivációs bázissal rendelkezik, teljesítménye egyenletes.

Változó az, aki: csak bizonyos körülmények között aktivizálható.

Hanyag az, aki: nem aktív, nem motivált, csak teljes irányítással képes elvégezni aktivitásait

HELYI TANTERV

A KERETTANTERV

Helyi tantervünk az „51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet módosításáról szóló 23/2013. (III. 29.) EMMI rendelet”, „Kerettanterv az enyhén értelmi fogyatékos tanulók számára 1-4. és 5-8. évfolyamon”, „Kerettanterv az általános iskola 1-4. és 5-8. évfolyamára”, és a „Kerettanterv a középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók számára 1-8. évfolyamon” című kerettantervek alapján készült, a 32/2012. (X.8.) EMMI rendelet „A sajátos nevelési igényű tanulók oktatásának irányelve” SNI 8. fejezetének figyelembe vételével (Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók iskolai fejlesztésének elvei).

A 2020/2021 tanévtől, felmenő rendszerben a Helyi tantervünk az 5/2020. (I.31.) Kormányrendelet a 110/2012. (VI.4.) Kormányrendelet módosítása szerint változik.

Az autizmus-spektrumzavarra jellemző egyenetlen képességprofil miatt a kerettantervek alkalmazásakor nem az intelligenciaszintet vesszük figyelembe, ezért a kerettantervek átjárhatók.

ÓRATERVEK

A szabadon felhasználható órakeret **tanévenként változhat**, mivel a csoportösszetétel évfolyamok szempontjából heterogén.

Autizmussal élő alsó tagozatos tanulók

Kötelező tantárgyak és óraszámok az 1–4. évfolyamon.

Tantárgyak	1. évfolyam	2. évfolyam	3. évfolyam	4. évfolyam
Magyar nyelv és irodalom	7	7	5	5
Matematika	4	4	3	4
Etika	1	1	1	1
Környezetismeret	-	-	1	1
Idegen nyelv	-	-	-	2
Ének-zene	2	2	2	2
Vizuális kultúra	2	2	2	1
Digitális kultúra	-	-	1	1
Technika és tervezés	1	1	1	1
Testnevelés	5	5	5	5
Szabadon tervezhető órakeret	2	2	2	2
Rendelkezésre álló órakeret	24	24	24	25

Autizmussal élő felső tagozatos tanulók

Kötelező tantárgyak és óraszámok az 5–8. évfolyamon

Tantárgyak	5. évf.	6. évf.	7. évf.	8. évf.
Magyar nyelv és irodalom	4	4	3	3
Idegen nyelvek	3	3	3	3
Matematika	4	4	3	3
Történelem	2	2	2	2
Állampolgári ismeretek	-	-	-	1
Etika / Hit- és erkölcsstan	1	1	1	1
Természettudomány	2	2	-	-
Biológia	-	-	2	1
Fizika	-	-	1	2
Kémia	-	-	1	2
Földrajz	-	-	2	1
Ének-zene	2	1	1	1
Vizuális kultúra	1	1	1	1
Hon- és népismeret	1	-	-	-
Dráma és színház	-	1	-	-
Digitális kultúra	1	1	1	1
Technika és tervezés	1	1	1	-
Testnevelés és sport	5	5	5	5
Közösségi nevelés (osztályfőnöki)	1	1	1	1
Szabadon tervezhető órakeret	1	2	2	2
Habilitációs, rehabilitációs órakeret				
Rendelkezésre álló órakeret	28	28	30	30

Autizmussal élő és tanulásban akadályozott tanulók

Kötelező tantárgyak és óraszámok az 1–4. évfolyamon

Tantárgyak	1. évfolyam	2. évfolyam	3. évfolyam	4. évfolyam
Magyar nyelv és irodalom	7	7	6	7
Matematika	4	4	3	4
Etika	1	1	1	1
Környezetismeret	-	-	1	1
Ének-zene	2	2	2	2
Vizuális kultúra	2	2	2	1
Digitális kultúra	-	-	1	1
Technika és tervezés	1	1	1	1
Testnevelés	5	5	5	5
Szabadon tervezhető órakeret	2	2	2	2
Rendelkezésre álló órakeret	24	24	24	25

Autizmussal élő és tanulásban akadályozott tanulók

Kötelező tantárgyak és óraszámok az 5-8. évfolyamon

Tantárgyak	5. évfolyam	6. évfolyam	7. évfolyam	8. évfolyam
Magyar nyelv és irodalom	4	4	4	4
Idegen nyelv	-	-	2	2
Matematika	4	4	4	4
Etika	1	1	1	1
Történelem	2	2	2	1
Hon- és népismeret	1	-	-	-
Természettudomány	2	3	5	5
Állampolgári ismeretek	-	-	-	1
Ének-zene	2	2	1	1
Vizuális kultúra	2	2	1	1
Digitális kultúra	1	1	1	1
Technika és tervezés	1	1	1	1
Testnevelés	5	5	5	5
Osztályfőnöki óra (közösségi nevelés)	1	1	1	1
Szabadon tervezhető órakeret	2	2	2	2
Heti órakeret	28	28	30	30

Autizmussal élő, értelmileg akadályozott tanulók

Fejlesztési területek (tantárgyak) struktúrája és óraszámok

Műveltségi terület	Tantárgy	1. évf.	2. évf.	3. évf.	4. évf.	5. évf.	6. évf.	7. évf.	8. évf.
Magyar nyelv és irodalom	Kommunikáció (Magyar nyelv és irodalom)	4	4	4	4	4	4	5	5
	Olvasás-írás (Magyar nyelv és irodalom)	2	2	3	3	4	4	2	2
Matematika	Számolás-mérés (Matematika)	2	2	2	2	3	3	3	3
Történelem és állampolgári ismeretek	Állampolgári ismeretek	-	-	-	-	1	1	1	1
	Hon- és népismeret	-	-	-	-	-	-	1	-
	Etika	-	-	-	-	-	-	-	1
Természettudomány és földrajz	Környezetismeret	-	-	-	-	1	1	2	2
Művészetek	Ének-zene	2	2	2	2	2	2	2	2
	Ábrázolás-alakítás	3	3	2	2	2	2	2	2

	(Vizuális kultúra)								
Technológia	Digitális kultúra	-	-	-	-	-	-	1	1
Testnevelés és egészségfejlesztés	Mozgásnevelés (Testnevelés)	5	5	5	5	5	5	-	-
	Testnevelés	-	-	-	-	-	-	5	5
	Osztályfőnöki (Közösségi nevelés)	-	-	-	-	1	1	1	1
Egyéb	Önkiszolgálás	2	2	-	-	-	-	-	-
	Életvitel és gyakorlat	-	-	2	2	2	2	3	3
	Játékra nevelés	2	2	2	2	-	-	-	-
Szabadon tervezhető órakeret		2	2	2	3	3	3	2	2
Összesen		24	24	24	25	28	28	30	30